

В. Б. Роговаздобувач відділу управління та економіки загальної середньої освіти
Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України

КОНТРОЛЬНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ГІМНАЗІЇ: ФУНКЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена розкриттю сутнісних характеристик управлінського аналізу у змісті контрольної діяльності учителя в умовах гімназії з позиції функційності.

Специфіка контрольної діяльності учителя гімназії полягає в реалізації наведених структурних компонентів на основі динаміки в навчальних досягненнях здобувача освіти, виробленні стратегії подальшого моделювання освітньої траєкторії з урахуванням освітніх потреб і тенденцій, виявлених під час діагностування й подальшого аналізу причин відхилень від освітньої траєкторії. Відповідно, контроль у змісті контрольної діяльності зумовлений зовнішніми вимогами, мотивацією учнів гімназії; педагогічними умовами, які уможливають компетентісно орієнтоване освітнє середовище.

Виокремлено і схарактеризовано контролюючу, навчальну і виховну функції контролю в тісному взаємозв'язку з управлінням освітнім процесом, шляхи їх (функцій) реалізації задля досягнення системності й об'єктивності і зворотного зв'язку суб'єктів (учасників) освітнього процесу.

Контроль забезпечує подальше ефективне управління як навчально-пізнавальною діяльністю здобувача освіти, так і закладом освіти (гімназією). Схарактеризовано функції управління (в умовах гімназії), які розуміються через певний розподіл праці, спеціалізацію у сфері управління. Контроль дає змогу забезпечити зворотний зв'язок шляхом регулювання (освітнього процесу, навчальних дій здобувачів освіти, освітніх траєкторій здобувачів освіти). Функція розглядається також як сформований вид діяльності учителя гімназії й директора, оскільки функції перебувають у безперервному розвитку як за змістом, так і за роллю в управлінському циклі.

Проаналізована контрольна діяльність учителя гімназії в аспекті управлінських рішень, які стосуються моделювання освітньої траєкторії здобувачів освіти; їх прийняття зумовлене градуванням функцій інтегрування навчальних предметів, що мають вплив на сфери особистісного утворення (мотиваційну, змістову й діяльну).

Навчання предметів в умовах гімназії моделює на компетентісно орієнтований академічний дискурс, контрольна діяльність учителя гімназії спрямована на аналіз функцій навчальних предметів.

Ключові слова: контрольна діяльність, учитель гімназії, функції контролю, управлінське рішення, функції навчальних предметів.

Постановка проблеми. Контрольно-аналітична діяльність учителя (гімназії) витлумачується як складник управлінської діяльності, спрямованої на моделювання освітнього дискурсу на основі кількісно-калітативних характеристик навчальних досягнень здобувачів освіти. В умовах переорієнтації Нової української школи на міждисциплінарну взаємодію функційність контрольної діяльності полягає в управлінсько-організаційних (функції контролю, здійснюваного учителем і керівником (директором гімназії); управління навчально-пізнавальною діяльністю здобувача освіти) та аналітико-експертних (аналітика у плані функцій інтегрування навчальних предметів, що значною мірою визначає динаміку формування в учнів ключових і предметних компетентностей; аналітика у плані провідних функцій навчальних предметів у рамках профілю в закладі освіти (гімназії)) характеристиках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Контрольно-аналітична діяльність учителя (гімназії) з позиції функційності розглядається в науковій літературі у змісті управлінської діяльності, де акцент робиться переважно на вирішенні питання ефективного управління навчальним процесом шляхом здійснення належного контролю й аналізу, прийняття відповідних рішень, спрямованих на вироблення ефективної освітньої стратегії в умовах закладу освіти (В. Бондар, Г. Єльнікова, Л. Калініна, В. Пікельна, Р. Шакуров, М. Соловійов).

Зміст і структура контрольної діяльності учителя гімназії висвітлена з позиції аналізу й контролю, організації й корегування методичних дій (В. Олійник, Л. Цимбал), управління освітнім процесом на основі функціонального розподілу праці (функції-завдання), спеціалізації у сфері управління (В. Бондар, Л. Калініна, Ю. Конаржевський, Т. Шамова).

Контрольно-аналітична діяльність учителя гімназії з позиції детального аналізу функцій і інтегрування навчальних предметів детального висвітлення не знайшла, окремі аспекти, які стосуються аналізу функцій навчального предмета, стосуються розгляду закономірності, яка полягає в тому, що домінуюча функція навчального предмета визначає ступінь інтегрування змісту навчання (О. Савченко, В. Краєвський, М. Скаткін, А. Хуторський, В. Цетлін).

Розгляд змісту і структури контрольно-аналітичної діяльності учителя гімназії в умовах компетентнісно орієнтованого навчання в сучасній психолого-педагогічній думці апелює до управлінської діяльності, спрямованої на моделювання освітньої траєкторії здобувачів освіти на рівні відповідності вимогам стандарту, визначення на основі діагностування рівня навчальних досягнень учнів і визначення шляхів їх корегування, прийняття на рівні управління закладом освіти (гімназією).

Нові цілі вітчизняної освіти, відповідні результати навчання орієнтують на застосування методичних підходів, що уналежнено сприяють реалізації методичного забезпечення (як основного засобу – підручника) відповідно до змісту навчального предмета. У такому контексті контрольно-аналітична діяльність учителя гімназії має враховувати функції навчальних предметів, градування функцій інтегрування навчальних предметів.

Мета статті – розкрити характеристики контрольно-аналітичної діяльності учителя в умовах гімназії з позиції функційності.

Виклад основного матеріалу. Контрольно-аналітична діяльність учителя гімназії в умовах компетентнісно орієнтованого навчання орієнтована на здійснення контролю над процесом навчальних досягнень учнів, аналітика цього процесу полягає в тому, що контроль розуміється як послідовний ланцюг елементів: *потреби – мотиви – цілі – завдання – технології – дії – результат*. Поділяємо погляд В. Бондаря, що діяльність має *логічну структуру*, яка охоплює такі компоненти: суб'єкт, об'єкт, предмет, форми, засоби, методи, результат [2, с. 153–154]. Відповідно, контрольно-аналітична діяльність учителя гімназії структурно корелює з управлінською діяльністю за компонентним складом і логікою побудови процедури її здійснення. Специфікою контрольно-аналітичної діяльності учителя гімназії є те, що реалізація наведених структурних компонентів здійснюється з урахуванням динаміки поступу здобувача освіти, подальшого моделювання його освітньої траєкторії. Контроль зумовлений зовнішніми вимогами, мотивацією учнів гімназії, педагогічними умовами, які уможливають компетентнісно орієнтоване освітнє середовище.

Ефективне управління навчальним процесом забезпечується належним контролем й аналізом

його ходу й розвитку, на рівні актуальної статистики, тобто без порівняння сьогоденного стану з минулим, йдеться насамперед про реальний стан динаміки начального процесу загалом, результатів навчальних досягнень здобувачів освіти зокрема.

Виходимо з того, що контроль – це процес отримання відомостей про відповідність ходу здійснення або результатів тієї чи тієї управлінської діяльності її цілям і передбаченим режимам [3, с. 32–33].

Контроль забезпечує досягнення мети організації на основі отриманої інформації; процедура контролю апелює, насамперед, до стандарту, вимірів досягнутих результатів, порівняння стандарту з досягнутим параметром і, в разі потреби, коригування ходу.

Оскільки процедура контролю передбачає перевірку, оцінювання і фіксування результатів навчання, коригування відхилень шляхом моделювання індивідуальної освітньої траєкторії, головними *функціями контролю* визначаємо контролюючу, навчальну і виховну. Реалізація цих функцій забезпечує його системність й об'єктивність, зворотний зв'язок на рівні *суб'єктів (учасників) освітнього процесу*.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, літератури з проблем управління закладами освіти дає змогу зробити такі узагальнення:

- контроль дозволяє виконувати функції координації між заданим (перспективою) і проблемами, які виникають в освітньому процесі, вчасно попередити й усунути їх;

- контроль становить за своєю сутністю процес, який забезпечує досягнення цілей закладу освіти, використовується задля стимулювання успішної діяльності [5, с. 227; 6, с. 100–101].

Контроль розглядаємо в тісному взаємозв'язку з управлінням освітнім процесом, контроль здійснюється через поєднання різних функцій, які виникають унаслідок поділу управлінської праці (планування, організація, координування, контроль, регулювання, облік, аналіз). Під функціями управління розуміємо певний розподіл праці, спеціалізацію у сфері управління: за належністю до сфер діяльності – спеціальні, а за етапами управління – загальні. Загальні функції управління властиві будь-якому об'єкту управління, спеціальні – це посадові функціональні обов'язки педагогічних працівників (директора, його заступників, класного керівника, педагога-організатора, учителя-предметника) [4, с. 58–62].

Досягненню відповідності управлінського процесу певним нормам, інструкціям сприяє *контроль*. Проте в процесі контролю не тільки констатують певні факти, але й виявляють причини недоліків і розробляють заходи з метою їх усунення.

Контроль дає змогу забезпечити зворотний зв'язок шляхом регулювання (освітнього процесу, навчальних дій здобувачів освіти, освітніх траєкторій здобувачів освіти).

Імпонує думка В. Афанасьєва про те, що управлінські функції за змістом і структурою співвідносні з функціями-завданнями, оскільки відображають управління певним суб'єктом – сферою суспільного життя, і розглядає функцію як будь-яку діяльність людини. Відбиттям цієї діяльності є управлінський цикл, який розпочинають із визначення мети та завдань, і закінчують їх виконанням. І саме із визначення нової мети управлінський цикл розпочинають знову [1, с. 207].

Універсальність загальних функцій підтверджується ще й тим, що управлінський цикл складається з їх послідовного виконання. Їх універсальність можна підтвердити таким припущенням: у процесі прийняття та реалізації управлінського рішення виконуються аналогічні загальні управлінські функції (аналіз, прогнозування, планування тощо), яким відповідають певні управлінські операції, в цьому разі – функції називають технологічними.

Стосовно закладу освіти є відкритим питання процедури управлінського циклу, змісту і ролі в управлінні, моделюванні освітньої траєкторії здобувачів освіти (цільова й організаційна функції – техніко-педагогічні та соціально-педагогічні, а третя поєднує планування, інструктування та контроль. Цільова функція розкриває завдання, які постають перед закладом освіти; організаційні функції охоплюють техніко-педагогічні й соціально-педагогічні) [7, с. 156–157].

Функцію можемо розглядати також як сформований вид діяльності учителя гімназії й директора, оскільки функції перебувають у безперервному розвитку як за змістом, так і за роллю в управлінському циклі: якщо на перших етапах управлінського циклу, пов'язаного з виконанням конкретних завдань, на подальших етапах значеннєвість, вагомість функцій може змінюватись відповідно до завдання. У розглядуваному аспекті М. Сунцов [6, с. 73–74] правомірно наголошує на тому, що більш точно специфіку внутрішньошкільного управління втілено через чотири функції – *планування, контроль, організацію та координацію*.

Учитель гімназії, здійснюючи контроль-аналітичну діяльність, визначає потенційні можливості здобувача освіти шляхом упровадження інноваційних процесів і процесів, що їх забезпечують. Управління розвитком інноваційними процесами орієнтоване на зростання цього потенціалу. Управлінські рішення приймаються учителем гімназії спільно з керівником про ефективність тих чи тих технологій, методів і підходів, доцільність їх упровадження на

рівні освітньої траєкторії, з метою вироблення системи предметних і надпредметних знань (відповідно до функцій інтегрування виучуваного предмета – *предметної, міжпредметної, інтегративної (в системному взаємозв'язку з іншими предметами)*), предметних і ключових компетентностей.

Контрольно-аналітична діяльність учителя гімназії буде ефективною, а управлінські рішення щодо корегування освітньої траєкторії – коректними, якщо чітко розподілити градацію функцій інтегрування навчальних предметів, що мають вплив на сфери особистісного утворення:

– мотиваційну сферу, що надалі активізує навчально-пізнавальну діяльність, сприяє формуванню творчої особистості, яка не лише здатна шляхом здійснення розумових операцій (логічне й алгоритмічне мислення) засвоювати в системі галузеве знання, але й застосовувати тезаурус задля самостійного навчального й наукового пошуку; емоційне сприйняття й засвоєння соціального досвіду на рівні інтеріоризації сприяє формуванню ціннісних орієнтацій, пов'язаних із потребою неперервного самостійного пізнавального пошуку, усвідомлення цінності навчального предмета в пізнанні об'єктів і явищ, процесів, розуміння закономірностей і законів, які мають місце в довкіллі;

– змістову сферу, яка уможливує формування цілісної наукової картини світу (цілісне вивчення об'єктів, процесів і явищ із позиції категорійно-поняттєвого апарату освітніх галузей, послуговується тезаурусом задля розв'язання проблемних і творчо-пошукових завдань (застосування евристичної схеми під час розв'язання завдань; усвідомлення можливих шляхів побудови власної освітньої траєкторії відповідно до майбутнього фаху, яким учень оволодіває у змісті профілю);

– діяльну сферу (академічний дискурс моделюється залежно від того, який вид діяльності є провідним: інтелектуальний чи практично орієнтований).

Оскільки навчання предметів в умовах гімназії моделює на компетентісно орієнтований академічний дискурс, контроль-аналітична діяльність учителя гімназії спрямована на аналіз *функцій навчальних предметів*, на цій основі визначення провідної функції інтегрування, яка своєю чергою зумовлює інтегрування змісту навчання здобувачів освіти на фундаментальному і методологічному рівнях:

– суспільно-гуманітарний (філологічний, історико-правовий) профіль (формування мовної особистості, яка володіє відповідними предметними компетентностями (мовною, комунікативною, лінгвокультурологічною, літературознавчою) моделює подальший поступ у плані естетичного розвитку (інтеріоризація ціннісних детермінант вітчизня-

ного письменства в тісному взаємозв'язку зі світовим; віднайдення відповідей на питання власних екзистенцій у процесі герменевтики духовних надбань, національних і світових));

– природничий (біолого-хімічний, економіко-географічний, екологічний) профіль (формування цілісної наукової картини світу, пов'язаної з розумінням об'єктів, явищ і процесів, які відтворюють природничі знання на сучасному етапі розвитку людства, володіння відповідними ключовими компетентностями, послуговування категорійно-поняттєвим апаратом задля розв'язання проблемних і творчо-пошукових завдань, які вимагають використання алгоритму);

– фізико-математичний та інформаційно-технологічний профіль (формування цілісної фізико-математичної картини світу, відповідних ключових компетентностей, формування способів діяльності, яка уможливує подальше пізнання дійсності за допомогою відповідних логічних прийомів і методів пізнання із використанням фізико-математичних знань; компетентності у використанні сучасних ІКТ на рівні гностично-перетворювальної й діяльнісної функції);

– мистецький (художньо-естетичний) профіль (формування способів предметно-перетворювальної діяльності, формування проектно-технологічної компетентності, вироблення естетичних координат світоглядної позиції, ґрунтованої на цінностях, що відтворюють культурне самовираження; рефлексія того, що цілісність особистості корелює зі сформованими естетичними координатами, які визначають якість зразків високого мистецтва і масової культури; функціональна мистецька грамотність, яка забезпечує цілісність особистості, яка ознайомлюється з різного плану інформацією гіперпростору);

– профіль фізичної культури і здоров'язбереження (формування способів рухової активності; формування цілісної картини здоров'язбереження; рефлексія поняття здоров'я як життєзберувальної грамотності, фізіологічного, психічного і соціального його складників; інтеріоризація цінностей, пов'язаних зі ставленням до фізичної культури, спорту).

Висновки і пропозиції. Контрольно-аналітична діяльність учителя гімназії реалізуються на рівні управлінських рішень, які приймаються учителем гімназії спільно з керівником, про ефективність технологій, методів і підходів, задля вироблення системи предметних і надпредметних знань відповідно до функцій інтегрування навчального предмета (на рівні системності навчального предмета; системності навчальних предметів у межах профілю – суспільно-гуманітарного, природничого, фізико-математичного та інформаційно-технологічного, мистецького профілю, профілю фізичної культури і здоров'язбереження). Провідні функції навчальних предметів впливають на цільову, змістову й діяльнісну сфери особистісного утворення.

Перспективами подальших розвідок є розгляд контрольно-аналітичної діяльності учителя гімназії в аспекті аналітики функцій навчального предмета на фундаментальному й методологічному рівнях.

Список використаної літератури:

1. Афанасев В.Г. Научное управление обществом (опыт системно исследования). Москва : Полииздат, 1973. 390 с.
2. Бондар В.І. Теорія і технологія управління процесом навчання в школі. Київ : ФАДА, ЛТД, 2000. 191 с.
3. Олійник В.В. Оцінювання ефективності діяльності навчального закладу післядипломної освіти на основі кваліметричних моделей. *Імідж сучасного педагога*. 2004. № 6 (45). С. 31–37.
4. Теоретические основы управления (школоведческий аспект) / В. Пекельная. Москва : Высшая школа, 1990. С. 58–62.
5. Соловьев Э.Я. Роль функций менеджмента : учебное пособие. Москва : ОСЬ-89, 2008. 400 с.
6. Сунцов Н.С. Управление общеобразовательной школой : вопросы теории и практики. Москва : Педагогика, 1982. 144 с.
7. Шакуров Р.Х. Социально-психологические основы управления: руководитель и педагогический коллектив. Москва : Просвещение, 1990. 208 с.

Rohova V. Control-analytical activity of the gymnasium teacher: functional aspect

The article is devoted to the disclosure of the essential characteristics of management analysis in the content of control-analytical activity of the teacher in the gymnasium from the standpoint of functionality.

The specifics of control and analytical activities of high school teachers is to implement the structural components based on the dynamics in the educational achievements of students, developing a strategy for further modeling of educational trajectory taking into account educational needs and trends identified during diagnosis and further analysis of deviations educational trajectory. Accordingly, control in the content of control and analytical activities is due to external requirements, motivation of high school students; pedagogical conditions that enable a competency-oriented educational environment.

The controlling, educational and upbringing functions of control in close interrelation with management of educational process, ways of their (functions) realization for achievement of system and objectivity and feedback of subjects (participants) of educational process are allocated and characterized.

Control provides further effective management of both the educational and cognitive activities of the applicant, and the educational institution (gymnasium). The functions of management (in the conditions of gymnasium) which are understood through a certain division of work, specialization in the field of management are characterized. Control makes it possible to provide feedback through regulation (educational process; learning activities of students; educational trajectories of students). The function is also considered as a formed type of activity of the gymnasium teacher and the principal, as the functions are in continuous development both in terms of content and role in the management cycle.

The controlling, educational and upbringing functions of control in close interrelation with management of educational process, ways of their (functions) realization for achievement of system and objectivity and feedback of subjects (participants) of educational process are allocated and characterized.

Control and analytical activities of high school teachers in terms of management decisions relating to modeling the educational trajectory of students; their adoption is due to the graduation of the functions of integration of subjects that have an impact on the spheres of personal education (motivational, semantic and activity).

Teaching subjects in the gymnasium is modeled on competence-oriented academic discourse, control and analytical activities of the gymnasium teacher are aimed at analyzing the functions of subjects.

Key words: *control and analytical activities, high school teacher, control functions, management decision, subject functions.*